

Bónis Ferenc

A hangjegyeken túl

Kodály Zoltán és Farkas Ferenc írásai

(Kodály idegennyelvű levelei) Levelezése – mely, mennyiségét tekintve, több ezer dokumentumra tehető – fontos részét alkotja Kodály szellemi hagyatékának. Bízást mondhatjuk: kiegészítője közlésre szánt írásainak vagy emlékeztetőül feljegyzett vázlatainak. Ez utóbbiak az őt foglalkoztató ideákat rögzítik – míg levelei inkább a műhely mindennapjait világítják meg, legyen bennük szó kiadói ügyekről, utazásokról, tanítványokról, mások segítségéről, baráti kapcsolatokról. Így a levelek is a nyilvánosságra tartoznak: közlésük teljesebbé és hitelesebbé teszi a Kodály-portrét.

Kodály magyar nyelven írott leveleiből Legány Dezső az 1982-es centenárium évében már közreadott egy testes kötetnyit. Újabb leveleskötetét ugyanő és tragikusan korán elment, sokoldalúan tehetséges muzsikusz fia, Legány Dénes jegyzi szerkesztőként. A kiadvány taglalása előtt hajtsuk meg az elismerés lobogóját apa és fia előtt: áldozatos, aprólékos munkájukkal – amelyet ezúttal az idegen nyelveken megfogalmazott levelek közreadásának szenteltek – nagy szolgálatot tettek a teljes magyar szellemi életnek, a zenetudománynak, még közelebből a Kodály-kutatásnak.

A szerkesztők hívek maradtak az 1982-es kötet kiadási elveihez. Eredeti nyelven

közöltek minden levelet, besorolva közéjük olyanokat is, amelyek léte csak spekulatív eszközökkel gyanítható. Nem érthetünk egyet ezzel a módszerrel. Közölni csak azt lehet, ami létezik, hozzáférhető és akadálytalanul publikálható. Ami ezen felül van, arra nagyon is találó a Weiner Leónak tulajdonított mondás: „az a pianissimo, amelyet nem lehetett hallani, az nincs is”. A gyanított levél, publikációs tekintetben, nem egyenértékű a hozzáférhető és közölt levéllel. Vagy alapos a gyanú, vagy sem; vagy helyesen méri fel a lappangó levelek mennyiségét, vagy sem. E „gyanított levelek” listáját célszerű lett volna a főanyagban feltüntetett sorszámozás helyett külön függelékben közölni.

Kérdéses az is: helyes-e angol, francia, német, olasz, latin leveleket bármiféle fordítás nélkül, egyetlen kötetben közölni. Az angolszász olvasó nemigen érti meg a német leveleket – hogy az átlagos hazai olvasó nyelvi tájékozottságáról ne is beszéljünk. Archiválási feladatnak persze az effajta publikálás is megfelel – ám a levelek közlésének mégis csak az a célja, hogy a bennük közölt gondolatok minél szélesebb körben hassanak.

A kötet fülszövege mintegy 1100 levelet említ, mint amelyről tudomásunk van. Az új kiadványban megvizsgáltuk az utolsó

250 tételt: közülük 54, tehát 20%, csak a közreadók feltételezése szerint létezik. 1045 megszámozott levélre hivatkozni tehát némileg félrevezető.

A levelezés közlési módja féloldalas: csak Kodály leveleit, illetve válaszait közli, a levelezőtársak mondandóját nem. Egyes levelek értelmezése ettől nehézkessé válik. A jegyzetek sem kifogástalanok: néhol bőbeszédűek, másutt nagyonis szűkszavúak. Hogy William Shakespeare angol költő és drámaíró volt, azt alighanem tudják az olvasók, ám hogy ki volt 1965-ben a bécsi Zenebarátok Társaságának főtákos, hogy Szigeti Kilián hivatása szerint bencésrendi paptanár és zenetörténész, hogy Heinrich Möller német muzsikusként kapcsolódott a magyar népdalkutatók munkásságához, hogy Csobádi Péter, Fricssy Ferenc egykori titkára, egyszersmind egy Bartók-könyvecske és egy testes Mozart-tanulmánykötet szerzője is, Fricssy pedig Kodály Szimfóniájának első dirigense, hogy Malraux francia író egy ideig kultuszminiszterként is ténykedett, hogy Alicia Elscheková Bartók szlovák népdalgyűjteményének társszerkesztője: nos, mindezt alighanem fontosabb lett volna közölni az olvasóval.

Mint akinek mindig kevés az ideje, Kodály sok szót rövidítve írt leveleiben. E rövidítéseket a szerkesztők a főszövegben, szögletes zárójelben, feloldották. Olykor feleslegesen: egyazon intézmény betűrövidítését ugyanabban a levélben akár háromszor is.

Kodály idegennyelvű leveleinek közzétételében tehát akad szakmai kifogásolni-

való. Ezzel együtt öröndetes, hogy a levelek megjelentek és sok ismeretlen életrajzi tényrt tártak fel. Köszönet illeti érte a kötet szerkesztőit.

(*Farkas Ferenc, az író*) Farkas Ferenc utolsó kiemelkedő képviselője volt nemzedékének, annak a bizonyos első zeneszerző-generációnak, amely közvetlen vagy közvetett tanítványként követte a 20. századi magyar muzsika két meghatározó mesterét, Bartókot és Kodályt. Ez a nemzedék Lajtha Lászlóval és Kósa Györggyel kezdődött és Szervánszky Endréig, Maros Rudolfig, Járdányi Pálíg tartott. Valamennyien keresték az elődöktől tovább vezető utat; egyesek rátaláltak, mások nem. Farkas Ferenc saját nemzedékét egy bécsi előadásában – önmagát is ideértve – úgy jellemezte, hogy az „Im Schatten Bartóks” (Bartók árnyékában) működött. Ebből is kitetszik, hogy rendelkezett a ritka képességgel: bizonyos távlatból és bizonyos kritikával szemlélni magát és korát. E képessége különleges jelentőséget ad írásai gyűjteményének, melyet – nagyrészt a 2000-ben meghalt muzsikusként hagyatékából – gondos és felelősségteljes munkával Gombos László rendezett sajtó alá.

A könyv függelékében Farkas Ferenc néhány olajfestménye látható: dunántúli tájképek. Szép és arányos munkák, amelyeken felismerhető a francia poszt-impresszionizmus hatása. Egyik csendélete Picasso szellemi közelségéről tanúskodik. Mediterrán levegőség, magyar táj, avantgarde eszközök: csupa olyan vonás, amely zenéjét is jellemzi.

Zempléni Múzsza

Látnivaló, hogy Farkas sokoldalú tehetség volt, festő is lehetett volna. Érezte azonban egy bizonyos pillanatban, hogy művész-életének útelágazásához érkezett, amikor el kell döntenie, merre tovább. Mert „két út szolgája” nem lehet. A zenét választotta, s ennek hűséges, mindent tudó és termékeny művelője lett 95 éves korában bekövetkezett haláláig.

Írásai, amelyek mostantól gyűjteményes kötetben állanak az olvasó rendelkezésére, azt bizonyítják, hogy az önkifejezésnek ezt a formáját is hivatottan, rátermetten művelte, anélkül, hogy írói babérokra tört volna. Mindig a zenéről írt: többnyire önmagáról, szellemi elődeiről, kortársairól, tanítványairól; korokról, amelyeket megélt, emberekről, akiket megismert, stílusokról és művekről, melyek ilyen vagy olyan okból megragadták képzeletét. Farkas írásaiban is felfedezhetők a zenéjét jellemző vonások: az arányosság, az ékesszólás, a forma és a tartalom egyensúlya – vagy, ahogy Weiner Leó mondta Farkas egyik művéről, a „balance”.

Farkas Ferenc, aki hivatalosan Siklós Albert zeneszerző-növendéke volt, tanítványként tisztelte az előtte járók számos mesterét Bachtól Debussyig, Respighitől Bartókig és Kodályig, a reneszánsz neves és névtelen szerzőitől a magyar népdalig. Ezért fontosak írásai: tudását, látásmódját ezektől a tanároktól kapta, e sokoldalú tudás birtokában látta és láttatta saját maga és mások műveit. Tudott tanulni a teljes zenetörténetről – és tudott tanulni tanítványaitól is, akik alkalmasint többet kaptak tőle, mint talán maguk is

gondolnák. Farkast egy-egy zeneműben szinte kizárólag az érdekelte, hogy miként van megmunkálva; tartalmi-gondolati vonatkozásai is jószerivel ennek függvényében foglalkoztatták. Egyik hosszabb beszélgetésünk végén arról faggattam, hogy milyen „jelmondat” van zászlajára írva – van-e egyáltalán „zászlaja”, vagy csak a mindenkori legújabb műnek a lehető legarányosabb megvalósulása foglalkoztatja. Mire a zeneszerző így válaszolt: „köszönöm, helyettem hangzotnak el ezek a szavak”. Ebbeli felfogásában következetes volt, érdemes tehát megismerni véleményét, mert a könyv legnagyobb része mégis önmagáról szól: életéről, műveiről, tapasztalatairól. S e tekintetben elsőrangú, pótolhatatlan forrás.

(Zoltán Kodály: Letters in English, French, German, Italian, Latin. Edited by Dezső Legány and Dénes Legány, Argumentum Kiadó – Kodály Archívum, 2002; Vallomások a zenéről. Farkas Ferenc válogatott írásai, közreadja: Gombos László, Püski Kiadó, 2004)

